

W 986 r. Mieszko I złożył hołd wasalny nowemu cesarzowi, Ottonowi III. Trwały sojusz polsko-niemiecki skierowany był przeciwko koalicji czesko-wieleckiej. W roku 990 wybuchła wojna z Czechami. Książę zajął Śląsk i prawdopodobnie kraj Wiślan z Krakowem (Małopolskę), który nadał we władanie pierworodnemu synowi, Bolesławowi (mapa 2. s. 20).

Około roku 991 książę z żoną Odą i jej synami poddał państwo Polan w opiekę papiestwu. Streszczenie tego dokumentu, zwane „Dagome iudex” (Dagobert to być może imię chrzestne Mieszka) zawierało opis granic „państwa gnieźnieńskiego” złożonego z ziem Polan, Śląska, Mazowsza i przynajmniej części Pomorza.

1.5. Organizacja państwa

Pod koniec X w. państwo Polan zajmowało obszar około 250 tys. km kw.; przyjmując średnie zaludnienie 4 osoby na kilometr kw., ziemie ówczesnej Polski zamieszkiwał blisko milion mieszkańców.

Państwo
patrymo-
nialne

Państwo Mieszka miało charakter patrymonialny – władca traktował je jako własność prywatną rodu Piastów. Książę sprawował rządy autorytarne. Ośrodkiem władzy był dwór, skupiający rodzinę władcy, dostojników kościelnych i państwowych, na czele z palatynem i podkomorzym, a także drużynę książęcą, liczącą 3 tys. utrzymywanych przez księcia wojów. Książę wraz z dworem objeżdżał kraj, co umożliwiało kontrolę administracji i sprawowanie sądów. Podstawą administracji była regularna sieć grodów; w kilku największych, m.in. w Gnieźnie, Poznaniu, Gieczu czy Włocławku, stacjonowali wojowie.

Okręgiem grodowym władał pan grodowy (kasztelan), który organizował obronę i czuwał nad porządkiem (mir drogowy i targowy), pobierał świadczenia od ludności. Kilka lub kilkanaście okręgów tworzyło prowincję, w której rządził wojewoda (komes).

Podstawową grupę społeczną stanowili wolni kmiecie, pracujący na własnej lub książęcej ziemi. Ludność podlegała prawu książęcemu (*ius ducale*). Książę sprawował władzę sądową, korzystał z przysługujących mu monopolii (*regale*) na użytkowanie ziemi, lasów, wód, kopalni i pobierał z tego tytułu świadczenia. Ludność wolna uiszczala daniny w bydłe, później w zbożu, ponosiła koszty goszczenia władcy i jego ludzi (*stan*), pilnowała grodów (*stróża*), wykonywała posługi transportowe (*podwoda*) i budowlane.

Ludność niewolna w tzw. wsiach służebnych dostarczała księciu koni, świń, wyrobów rzemieślniczych i produktów leśnych. Nazwy osad określały powinności mieszkańców, np. Grotniki – wyrób grotów, Świniary – wypas nierogacizny itp.

Wokół grodów skupiała się nieliczna jeszcze grupa zajmująca się rzemiosłem i wymianą towarową. Obsługiwała ona wielmożów, drużynę książęcą, urzędników i dwór. Rozwijał się handel, pojawił się pieniądz kruszcowy (*denar*), choć rola jego była nieznaczna.

1.6. Początki rządów Bolesława

Po śmierci Mieszka w 992 r. rozgorzała walka o władzę. Bolesław – syn pierworodny – wygnał z kraju Odę z synami i oślepił przywódców opozycji. Zapewne już wtedy Bolesław włączył do Polski ziemię krakowską; część badaczy uważa, że nastąpiło to dopiero w 999 r., po kolejnym konflikcie z Czechami.

Bolesław zamierzał umocnić wpływy Polski nad Bałtykiem przez chrystianizację Prusów. W 997 r. biskup Wojciech, wygnaniec z Czech, wyruszył z Gdańska na ziemię pogan. Misja zakończyła się tragicznie – Wojciech zginął przebity włócznią. Władca wykupił zwłoki biskupa i nakazał uroczyste złożenie go w Gnieźnie. Niebawem Wojciech, doskonale znany na dworze papieża, został uznany za męczennika i świętego. Polska zyskała patrona męczenni-

Misja św. Wojciecha

Zjazd
gnieźnieński
(1000 r.)

ka, którego kult stał się elementem scalającym mieszkańców państwa piastowskiego.

Bolesław, nazwany przez potomnych Chrobrym, umiejętnie wykorzystał kanonizację św. Wojciecha do wzmocnienia pozycji Polski w chrześcijańskiej Europie. Rozpoczął starania o stworzenie w Polsce samodzielnej prowincji kościelnej. W marcu 1000 r. przybył z pielgrzymką do grobu św. Wojciecha cesarz Otton III. Bolesław zaprezentował „światu” potęgę i bogactwo kraju. Otton III wyraził zgodę na utworzenie arcybiskupstwa w Gnieźnie i trzech biskupstw: w Krakowie, Kołobrzegu i we Wrocławiu; pierwszym arcybiskupem został Radzym-Gaudenty, brat św. Wojciecha. Utworzenie w Polsce metropolii kościelnej podległej Rzymowi (arcybiskupstwo w Magdeburgu aspirowało do podporządkowania sobie Kościoła polskiego) oznaczało uznanie samodzielności państwa polskiego.

Cesarz Otton III zamierzał utworzyć uniwersalistyczne cesarstwo chrześcijańskie złożone z czterech równoprawnionych krajów: Italii (Rzym), Niemiec, Galii (wschodnia Francja) i Sclavinii, tj. Zachodniej Słowiańszczyzny. Otton uznał Bolesława za odpowiedniego partnera do realizacji swoich planów, zawiązując z nim przymerze na zjeździe gnieźnieńskim. Wręczył mu insygnia władzy: włócznię św. Maurycego i włożył na głowę księcia cesarski diadem, co było zapowiedzią koronacji. Zjazd stał się ogromnym sukcesem politycznym młodego państwa.

Zabiegi Chrobrego o koronę nie powiodły się; korona przeznaczona dla księcia trafiła na Węgry. Rychła śmierć Ottona III (1002 r.) i zdobycie w Niemczech władzy przez znanego jako wroga Słowian Henryka oznaczały kres współpracy z zachodnim sąsiadem.

1.7. Wojny z Niemcami

Początek
wypraw

Wiosną 1002 r. Chrobry, korzystając z panującego w Niemczech bezkrólewia, zajął Łużyce, Miłsko

i Miśnię – kraje słowiańskie, niedawno opanowane przez Niemców. Rok później wkroczył zbrojnie do Pragi, opanował Czechy, Morawy i południowe stoki Karpat – Słowację. Plany budowy potężnego państwa zachodniosłowiańskiego musiały doprowadzić do starcia z Niemcami.

W 1004 r. wybuchł bunt mieszkańców Pragi, wsparty militarne przez Henryka II, króla Niemiec. W następnym roku Henryk z posiłkami czeskimi i pogańskich Wieleatów wkroczył do Polski i dotarł aż pod Poznań. W zawartym porozumieniu Chrobry tracił zdobyte kraje, ale zachował niezależność.

W 1007 r. Bolesław ponownie opanował Miłsko i Łużyce. Jednocześnie od Polski odpadło Pomorze Zachodnie. Drugą fazę walk z Niemcami, prowadzonych ze zmiennym szczęściem, zakończył w 1013 r. układ w Merseburgu. Chrobry zachował, jako lennik, zdobyte kraje; porozumienie uświetnił ożenek Mieszka, syna Bolesława z niemiecką księżniczką, Rycieżą.

Druga faza
walk

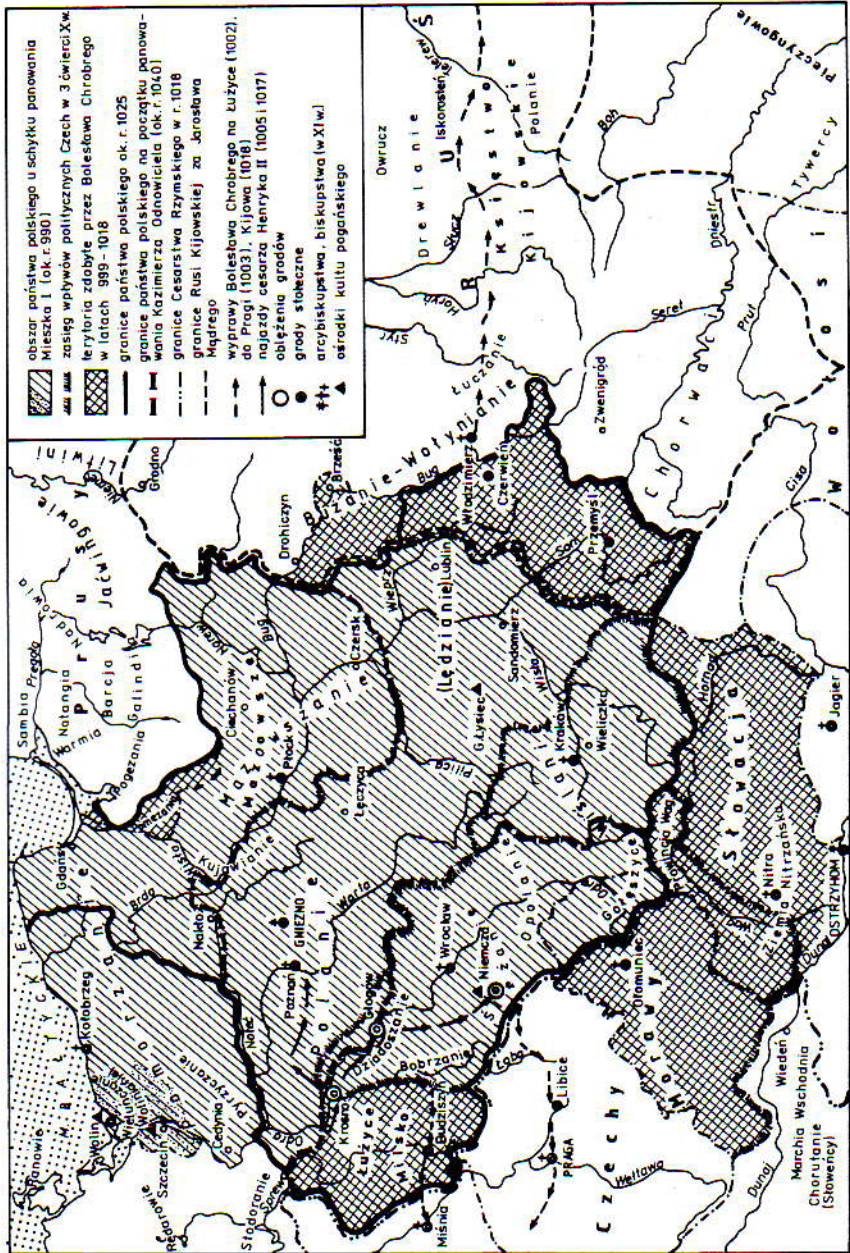
Pokój przetrwał niespełna rok. Dwie wielkie wyprawy niemieckie w 1015 i 1017 r. zakończyły się niepowodzeniem. Do obrony kraju u boku wojów stanęła cała ludność; szczególną sławą okryli się obrońcy śląskiego grodu, Niemczy. W 1018 r. cesarz zgodził się na zawarcie pokoju.

Pokój
budziszyn-
ski. Kijów
(1018 r.)

Pokój w Budziszynie był sukcesem Bolesława. W granicach Polski pozostały Miłsko i Łużyce, a cesarz Henryk ofiarował Chrobremu 300 rycerzy na wyprawę przeciwko Rusi Kijowskiej.

W 1018 r. Bolesław wmieszał się w walki o tron ruski. Poparł swojego zięcia, Świętopelka w sporze z bratem Jarosławem, przejściowo zajął Kijów, z którego wywiózł bogate łupy. W drodze powrotnej opanował Grody Czerwieńskie i ziemię przemyską.

Prawdopodobnie ok. 1018 r. Polska utraciła kontrolę nad Morawami przyłączonymi do Czech i Słowacją opanowaną przez Węgry.

Mapa 2. Państwo polskie za pierwszych Piastów